

STATUSI ZYRTAR I PËRDORIMIT TË GJUHËS SHQIPE NË REPUBLIKËN E MALIT TË ZI

Faton KRASNIQI¹

^{1*} Albanological Institute of Prishtina, Republic of Kosovo

Përmbledhje

Ky punim synon të shqyrtojë përdorimin e gjuhës shqipe në Mal të Zi, duke përfshirë statusin e saj si gjuhë zyrtare, përdorimin në fushat e arsimit, administratës dhe medias, si dhe numrin e folësve të saj. Përmes këtij studimi, do të shqyrtojmë sfidat dhe mundësitë që paraqiten për ruajtjen dhe zhvillimin e gjuhës shqipe në një shtet shumëgjuhësh si Mal i Zi. Në këtë punim do të përfshihen gjithashtu statistika të popullsisë dhe përfaqësimi i shqiptarëve në këtë shtet, për të dhënë një pasqyrë të qartë të gjendjes aktuale të gjuhës shqipe në këtë vend.

***Fjalët kyçe:** Gjuha shqipe, Mali i Zi, përdorimi zyrtar, popullsia.*

Hyrje

Gjuha shqipe ka një rëndësi të veçantë për shqiptarët në Mal të Zi dhe jo vetëm, veçanërisht në komunat të cilat shumica e popullsisë përbëhet nga shqiptarët. Pavarësisht se statusi i gjuhës shqipe është i ndryshëm në disa rajone, ajo ka një vend të rëndësishëm në jetën kulturore dhe shoqërore të shqiptarëve të Malit të Zi. Gjuha shqipe është pranuar si një gjuhë zyrtare në disa komuna, ku përdoret për komunikimin zyrtar dhe në institucionet publike. Në vitin 2007, pas miratimit të Kushtetutës së re të Malit të Zi, gjuha shqipe mori statusin e gjuhës zyrtare në disa komuna ku shqiptarët përbëjnë shumicën e popullsisë. Komunat më të njohura ku përdoret gjuha shqipe në administratë dhe arsim janë Ulqini,¹⁴⁸ Tuzi,¹⁴⁹ Plava,¹⁵⁰ Gucia¹⁵¹. Në këto zona, dokumentet zyrtare, aktet administrative dhe mësimi i shkollave zhvillohen në gjuhën shqipe.

Sipas një raporti të vitit 2011, gjuha shqipe përdoret gjerësisht në komunikimin publik dhe institucional në këto komuna. Shumë banorë e përdorin gjuhën shqipe edhe në jetën e përditshme dhe shërbimet publike. Megjithatë, gjuha shqipe përballlet me sfida të caktuara, siç janë përpjekjet për t'u mbajtur e gjallë në të gjitha fushat dhe rreziku i asimilimit në një shtet ku gjuha malazeze është dominuesja.

¹⁴⁸ <http://www.ul-gov.me/>

¹⁴⁹ <https://tuzi.org.me/>

¹⁵⁰ <https://www.plav.me/>

¹⁵¹ <https://opstinagusinje.me/>

<https://doi.org/10.62792/ut.albanologjia.v13.i25-26.p3319>

Statusi i gjuhës shqipe në Mal të Zi

Kushtetuta e Malit të Zi përmend gjuhën shqipe dhe shqiptarët. Në preambulën e saj, Kushtetuta identifikon shqiptarët si një nga kombësitë dhe pakicat kombëtare të Malit të Zi, së bashku me malazezët, serbët, boshnjakët, myslimanët, kroatët dhe të tjerët. Kjo tregon njohjen e shqiptarëve si pjesë përbërëse e shoqërisë malazeze. Gjithashtu, në nenin 13, Kushtetuta përcakton se gjuha zyrtare në Mal të Zi është gjuha malazeze, ndërsa gjuhët serbe, boshnjake, shqipe dhe kroate janë në përdorim zyrtar. Kjo nënkupton se, përveç gjuhës malazeze, edhe gjuha shqipe ka statusin e një gjuhe në përdorim zyrtar, duke u njohur dhe përdorur në institucionet shtetërore, veçanërisht në ato zona ku komuniteti shqiptar është i pranishëm.

Këto dispozita kushtetuese sigurojnë njohjen dhe mbrojtjen e të drejtave gjuhësore dhe identitare të shqiptarëve në Mal të Zi. Kushtetuta e Malit të Zi përcakton gjuhën zyrtare dhe gjuhët në përdorim zyrtar në nenin 13. Ky nen thotë:

Neni 13: Gjuha zyrtare dhe gjuhët në përdorim zyrtar¹⁵²

1. Gjuha zyrtare në Mal të Zi është gjuha malazeze.¹⁵³

2. Në përdorim zyrtar janë gjithashtu: gjuha serbe, boshnjake, shqipe dhe kroate.¹⁵⁴

Kjo do të thotë se, përveç gjuhës malazeze, që është zyrtare kryesore, gjuhët e tjera, përfshirë shqipen, kanë të drejtën të përdoren në institucionet shtetërore, veçanërisht në ato zona ku komunitetet përkatëse janë të pranishme. Shqiptarët, si pakicë kombëtare, përfitojnë nga ky status për të ruajtur dhe zhvilluar identitetin e tyre gjuhësor dhe kulturor.

Sipas Kushtetutës së Malit të Zi, gjuha zyrtare është gjuha malazeze, por gjuhët shqipe, serbe, boshnjake dhe kroate kanë statusin e gjuhëve në përdorim zyrtar. Në zonat ku shqiptarët përbëjnë një përqindje të konsiderueshme të popullsisë, si në komunat Ulqin, Tuz dhe Plavë, gjuha shqipe përdoret në administratë, arsim dhe komunikim zyrtar. Kjo përbën një njohje të rëndësishme për të drejtat gjuhësore të pakicave. Sipas Kushtetutës së Malit të Zi, gjuha malazeze është gjuha zyrtare, ndërsa gjuhët serbe, boshnjake, shqipe dhe kroate janë në përdorim zyrtar. Kjo do të thotë se, megjithëse gjuha shqipe nuk është e përcaktuar si gjuhë zyrtare kryesore, ajo ka statusin e një gjuhe në përdorim zyrtar, duke u njohur dhe përdorur në institucionet shtetërore dhe publike, veçanërisht në zonat ku komuniteti shqiptar është i pranishëm.

Përdorimi i gjuhës shqipe në arsim dhe media

Në fushën e arsimit, gjuha shqipe përdoret në shkollat fillore dhe të mesme në komunat shqiptare. Mësimi zhvillohet kryesisht në shqip, ndërsa janë të pranishëm gjithashtu lëndë dhe aktivitete në gjuhën malazeze, si pjesë e integritetit të sistemit arsimor të Malit të Zi. Kjo është një mundësi për nxënësit shqiptarë që të përvetësojnë gjuhën malazeze, duke ruajtur njëkohësisht lidhjet me gjuhën dhe kulturën e tyre. Në fushën e medias, ka disa kanale dhe shërbime të cilat ofrojnë informacion në gjuhën shqipe. Radio Ulqini dhe disa gazeta lokale e përdorin gjuhën shqipe për të ofruar lajme dhe informacione për popullatën shqiptare të Malit të Zi. Megjithatë, ka ende hapësirë për përmirësim në këtë fushë, duke pasur parasysh rëndësinë e medias për ruajtjen dhe zhvillimin e një gjuhe.

¹⁵² Kushtetuta e Malit të Zi, neni: Gjuha dhe alfabeti, neni 13, f. 3.

¹⁵³ Kushtetuta e Malit të Zi, neni: Gjuha dhe alfabeti, neni 13, f. 3.

¹⁵⁴ Kushtetuta e Malit të Zi, neni: Gjuha dhe alfabeti, neni 13, f. 3.

Përdorimi i gjuhës amtare në komunikimin privat dhe publik është njëra ndër të drejtat themelore të çdo personi dhe komuniteti.

Kjo e drejtë garantohet me konventat ndërkombëtare, siç është Karta Evropiane për gjuhët rajonale ose minoritare, dhe me aktet ligjore të shteteve përkatëse. Edhe Mali i Zi e ka të sanksionuar përdorimin e gjuhëve të pakicave. Në paragrafin 3 të nenit 13 të Kushtetutës së Malit të Zi përcaktohet se gjuha shqipe, e cila flitet nga pjesëtarët e popullatës autoktone shqiptare, është në përdorim zyrtar në këtë vend. Krahas kësaj, Ligji mbi të drejtat dhe liritë e popujve pakicë e sanksionon akoma më qartë të drejtën e përdorimit të gjuhës shqipe. Në nenin 11 të këtij ligji thuhet shprehimisht: “Popujt pakicë dhe komunitetet e tjera të pakicave nacionale dhe pjesëtarët e tyre kanë të drejtë të përdorin gjuhën dhe alfabetin e tyre. Në njësitë e vetëqeverisjes lokale në të cilat pjesëtarët e popujve pakicë dhe të komuniteteve të tjera të pakicave nacionale përbëjnë shumicën ose një numër të konsideruar të popullsisë, sipas rezultateve të regjistrimit të fundit, në përdorim zyrtar është edhe gjuha e këtyre popujve pakicë dhe komuniteteve të tjera të pakicave nacionale”.¹⁵⁵

Statistika të numrit të folësve të gjuhës shqipe

Sipas Censusit të Popullsisë të Malit të Zi të vitit 2011, rreth 5.1% e popullsisë e përbëjnë shqiptarët, që janë folës të gjuhës shqipe. Ky përqindje është më e lartë në komunat si Ulqini dhe Tuzi, ku shqiptarët përbëjnë shumicën e popullsisë. Shumë shqiptarë të Malit të Zi përdorin gjuhën shqipe në jetën e përditshme, dhe ajo mbetet një pjesë e rëndësishme e identitetit të tyre kombëtar. Në nivel kombëtar, gjuha shqipe përdoret nga një numër i konsiderueshëm i njerëzve, sidomos në komunitetet shqiptare të organizuara në këtë shtet. Përdorimi i gjuhës shqipe është i rëndësishëm për ruajtjen e kulturës dhe traditës shqiptare, dhe për forcimin e lidhjeve me Shqipërinë dhe Kosovën.

Statistikat zyrtare të Drejtorisë së Statistikave MONSTAT

Në Mal të Zi, 41.1 përqind e qytetarëve deklarohen si malazezë, ndërsa 32.9 për qind si serbë, tregojnë rezultatet e regjistrimit të fundit të popullsisë, që u bë në dhjetor të vitit 2023. Ato u publikuan të martën nga Drejtoria e Statistikave në këtë vend, MONSTAT.¹⁵⁶

Për krahasim, në regjistrimin e parafundit - më 2011 - 45 për qind ishin malazezë dhe rreth 29 për qind ishin serbë. Të dhënat e fundit tregojnë, po ashtu, se popullsinë e Malit të Zi e përbëjnë 9.45% boshnjakë, 4.97% shqiptarë, 2% rusë dhe 1.6% myslimanë. Krahasuar me regjistrimin e parafundit, numri i shqiptarëve duket stabil: më 2011 ishin 4.91%, apo 30.439, ndërsa tani janë 30.978. Në regjistrimin e fundit, rreth 2.8% e popullsisë nuk u deklaruan.¹⁵⁷

Në Mal të Zi, përndryshe, jetojnë 623.633 banorë, që do të thotë 0.6% më shumë se në vitin 2011. Në pyetjen se çfarë gjuhe flasin, 36.2% thanë gjuhën malazeze, ndërsa 43.5% gjuhën serbe. Sipas fesë, qytetarët e Malit të Zi ndahen në ortodoksë - 71.1%, myslimanë - 20% dhe katolikë - 3.2%. Regjistrimi i rregullt i popullsisë në Mal të Zi duhej të bëhej në vitin 2021, por, fillimisht, u shty për shkak të pandemisë së koronavirusit. Pas saj, ai u shty disa herë, për shkak të mosbesimit të opozitës në atë proces.¹⁵⁸

¹⁵⁵ <https://ulqini-online.com/sajti/?p=15751>. Shkruan: Ismet Kallaba, Gjuha shqipe e nëpërkëmbur.

¹⁵⁶ <https://www.evropaelire.org/a/mali-zi-banore-shqiptare/33159280.html>

¹⁵⁷ <https://www.evropaelire.org/a/mali-zi-banore-shqiptare/33159280.html>

¹⁵⁸ <https://www.evropaelire.org/a/mali-zi-banore-shqiptare/33159280.html>

KKSH¹⁵⁹ realizon projektin “Pozita zyrtare e gjuhës shqipe në Malin e Zi”

Këshilli Kombëtar i Shqiptarëve në Mal të Zi ka realizuar projektin “Pozita zyrtare e gjuhës shqipe në Malin e Zi”. Në bazë të projektit “Pozita zyrtare e gjuhës shqipe në Malin e Zi”, kryetari i këtij institucioni Faik Nika, u është drejtuar të gjitha komunave në Mal të Zi ku shqiptarët përbejnë mbi 5% të banorëve, konkretisht duke u dërguar rezultatet e realizimit të këtij projektit, të gjithë kryetarëve të Komunave dhe kryetarëve të Kuvendeve të këtyre Komunave, me një shkresë përcjellëse me anë të së cilës njofton për mos zbatimin e gjuhës shqipe në institucione dhe me kërkesën që të merren masa brenda institucioneve, me qëllim mundësimin e përdorimit të gjuhës shqipe në të njëjtin nivel që përdoret gjuha zyrtare.¹⁶⁰

Ndër komunat të cilave u është dërguar ky projekt bëjnë pjesë:

1. Komuna e Ulqinit
2. Komuna e Tivarit
3. Komuna e Tuzit
4. Komuna e Plavës
5. Komuna e Gucisë
6. Komuna e Rozhajës.

Në komunën e Tuzit më së shumti janë në përdorim dokumentet të shkruara në dy gjuhë: gjuhë malazeze-gjuhë shqipe në masën 52.50%, pastaj vijnë ato që janë vetëm në gjuhën malazeze 27.50 %, kurse nga 10% ka dokumente vetëm në gjuhë shqipe, aq sa ka edhe në gjuhë shqipe-gjuhë malazeze.¹⁶¹

Në komunën e Ulqinit dokumentet vetëm në gjuhën malazeze janë: 62. 20%, kurse në dy gjuhë: gjuhë malazeze-gjuhë shqipe janë 28.80% e tyre dhe vetëm në gjuhën shqipe janë 9% e dokumenteve.¹⁶²

Në komunën e Gucisë 62.85% nga dokumentet të cilat janë marrë si mostër, janë të shkruara vetëm, pastaj janë 25.71% në të cilat përdoret gjuha malazeze dhe gjuha shqipe, kurse në 11.44 % përdoret vetëm gjuha shqipe.¹⁶³

Nga dokumentet që janë marrë në shqyrtim në komunën e Plavës: 66.70%-janë të shkruara vetëm në gjuhën malazeze, kurse në 30% të tyre respektohet dygjuhësia: gjuhë malazeze-gjuhë shqipe, ndërkaq situatat e tjera gjuhësore dalin në një përqindje tejet të vogël.¹⁶⁴

Duke marrë parasysh të gjitha dokumentet në nivel të komunave të cilat janë marrë për bazë, vërehet se numri më i madh i dokumenteve në gjuhën malazeze është në komunën e Ulqinit 18.66%, kurse më i vogël në komunën e Tuzit, 7.33%.¹⁶⁵

Kundërshtimi i përdorimit të Gjuhës shqipe në Kuvendin e Gucisë: Sfida dhe diskutime publike

Gjuha shqipe në Malin e Zi shpesh injorohet dhe nuk zbatohet siç duhet, si në nivelin qendror të Kuvendit të Malit të Zi, ashtu edhe në kuvende komunale dhe institucione administrative. Përdorimi i saj në dokumente zyrtare, mbledhje dhe procese administrative shpesh has në vështirësi, ndërkohë që shpeshherë është objekt i sulmeve politike dhe kulturore. Ky diskriminim i gjuhës shqipe ka ndikuar në drejtësinë e zbatimit të të drejtave të pakicave dhe ka krijuar tensione në marrëdhëniet mes komunitetit shqiptar dhe institucioneve shtetërore.

¹⁵⁹KKSH (Këshilli Kombëtar i Shqiptarëve).

¹⁶⁰ <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>

¹⁶¹ <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>

¹⁶² <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>

¹⁶³ <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>

¹⁶⁴ <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>

¹⁶⁵ <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>

Pavarësisht njohjes së saj si gjuhë zyrtare në disa rajone të Malit të Zi, përdorimi i saj vazhdon të ndeshet me pengesa të shumta dhe mungesë respekti nga autoritetet lokale dhe qendrore dhe për këtë kemi disa shembuj, siç është rasti i Kuvendit Komunal të Gucisë të mbajtur më 30 dhjetor 2020, ku kryetari i Kuvendit të Gucisë, z. Bujar Hasangjekaj, drejtoi punimet e kuvendit në gjuhën shqipe, pas së cilës përdori edhe gjuhën malazeze. Kjo u bë shkak për reagimin e dy partive opozitare, SD¹⁶⁶ (Socialdemokratët) dhe SDP¹⁶⁷ (Partia Socialdemokrate), të cilat janë të përfaqësuara kryesisht nga individë të etnisë boshnjake në Kuvendin e Gucisë. Ata kërkuan që Kuvendi të drejtohej fillimisht në gjuhën malazeze si gjuhë zyrtare dhe pastaj në shqip. Për këtë, ata u mbështetën në nenin 13 të Kushtetutës së Malit të Zi, i cili përcakton se gjuha zyrtare e këtij shteti është gjuha malazeze.

Në një kontekst ku komuniteti shqiptar në Mal të Zi është një grup etnik me një histori të gjatë dhe të rëndësishme, kërkesa për të përdorur vetëm gjuhën malazeze në mbledhjet zyrtare të Kuvendit të Gucisë duket të jetë një tentativë për të anashkaluar identitetin gjuhësor dhe kulturor të shqiptarëve të Malit të Zi. Gjuha shqipe është një nga gjuhët e njohura dhe të përdorura nga një pjesë e konsiderueshme e popullsisë në këtë rajon, përfshirë shumicën e banorëve të Gucisë. Për rrjedhojë, përpjekja për të injoruar këtë realitet, duke kërkuar që puna e Kuvendit të bëhet vetëm në gjuhën malazeze, është një veprim që nuk respekton pluralizmin kulturor dhe gjuhësor të vendit.

Qëndrimi i partive opozitare SD dhe SDP mund të shihet si një formë e diskriminimit të drejtpërdrejtë të gjuhës shqipe, duke u kërkuar shqiptarëve që të përdorin gjithmonë gjuhën malazeze para shqipes. Ky veprim është një fyerje ndaj atyre që përdorin shqipen si gjuhë të përditshme dhe që ndjehen të lidhur ngushtësisht me këtë gjuhë dhe kulturë. Edhe pse në Kushtetutë është e saktë se gjuha malazeze është gjuha zyrtare, kjo nuk do të thotë se gjuhët e tjera, përfshirë shqipen, duhet të injorohen apo marginalizohen në praktikë, sidomos në nivel lokal, ku përdorimi i gjuhës shqipe është një e drejtë themelore për komunitetin shqiptar.

Argumentimi ligjor i kryetarit të Kuvendit, z. Bujar Hasangjekaj: Kryetari Hasangjekaj reagoi ndaj kërkesës së opozitës duke e sqaruar se as Kushtetuta e Malit të Zi dhe as ndonjë ligj tjetër nuk ndalon përdorimin e gjuhës shqipe. Ai argumentoi se, përkundrazi, gjuha shqipe është në përdorim të plotë dhe ka të drejta për t'u përdorur, veçanërisht në institucione lokale, ku komuniteti shqiptar është prezent dhe i rëndësishëm. Ky reagim është një përgjigje e qëndrueshme ndaj tendencave për të minuar përdorimin e shqipes, duke theksuar se përdorimi i saj është një e drejtë dhe jo një privilegj i ndonjë grupi të caktuar.

Kërkesa për të injoruar përdorimin e gjuhës shqipe nuk është një çështje thjesht juridike, por ka edhe një dimension politik dhe etnik. Partitë që kundërshtojnë përdorimin e shqipes janë të përfaqësuara kryesisht nga individë të etnisë boshnjake, të cilët në shumë raste janë në një marrëdhënie të ndërlikuar me shqiptarët në këtë pjesë të Malit të Zi. Duke vendosur këtë kundërshtim, ata mund të duken si një palë që kërkon të theksojë pavarësinë e komunitetit të tyre dhe të zvogëlojë influencën e shqiptarëve, duke e përdorur gjuhën si një mjet të kësaj strategjie politike.

Në një shtet multietnik si Mali i Zi, është e domosdoshme që të respektohen të drejtat dhe identitetet e çdo komuniteti. Gjuha është një element i rëndësishëm i kulturës dhe identitetit, dhe përdorimi i gjuhës shqipe në Kuvendin e Gucisë është një shprehje e natyrshme e respektit për komunitetin shqiptar që jeton aty. Ky rast është një mundësi për të theksuar rëndësinë e bashkëjetesës dhe respektimit të diversitetit, duke mundësuar që të gjitha komunitetet të ndihen të përfshira dhe të respektohen në të drejtat e tyre.

Rasti i Kuvendit të Gucisë nxjerr në pah një problem të vazhdueshëm të trajtimit të gjuhës shqipe në Mal të Zi, ku përpjekjet për të injoruar dhe marginalizuar shqipen shihen si një hap regresiv në respektimin e të drejtave të pakicave dhe promovimin e pluralizmit gjuhësor.

¹⁶⁶ SD, me kryetar, Radonçiqi, dega në Plavë.

¹⁶⁷ SDP, me kryetar z. Ellvis Omeragiqi, dega në Gucisë,

Ndërkohë që është e kuptueshme që gjuha malazeze është e drejta zyrtare, përdorimi i gjuhëve të tjera, si shqipja, duhet të mbështetet dhe inkurajohet, veçanërisht në kontekstet lokale ku ato janë të pranishme. Pajtimi dhe bashkëpunimi midis komuniteteve duhet të bazohet në respektimin e diversitetit dhe jo në përpjekje për të imponuar një gjuhë të vetme mbi të tjerët.

Në Kuvendin e Malit të Zi, shpesh dëgjohen deklaratat të pamatura dhe jashtë rregullave të gjuhës parlamentare. Një prej tyre ka ndodhur më 15 shkurt 2017, gjatë një mbledhjeje të Kuvendit, kur u shpreh një deklaratë fashiste nga deputeti i Partisë Popullore Serbe, Milan Knezeviç. Ai deklaroi publikisht se sa herë që Luigj Shkreli¹⁶⁸ flet në gjuhën shqipe, ai do të flasë në gjuhën ruse. Ky deputet serb, me një retorikë fashiste, shpreh kundërshtimin ndaj gjuhës shqipe dhe simboleve shqiptare në Malin e Zi.

Përfundim

Gjuha shqipe ka një status të veçantë në Mal të Zi dhe përdoret në mënyrë të gjerë në disa komuna, ku shqiptarët janë shumicë. Ajo është një element i rëndësishëm i identitetit kulturor dhe kombëtar të shqiptarëve të Malit të Zi. Megjithatë, ka ende shumë sfida për ruajtjen dhe zhvillimin e saj, veçanërisht në fushat e arsimit, medias dhe administratës. Përdorimi i gjuhës shqipe është një mundësi për shqiptarët e Malit të Zi për të ruajtur lidhjet me kulturën dhe traditën e tyre, duke kontribuar në një shoqëri shumëgjuhëshe dhe multikulturore.

Në Mal të Zi, përdorimi i gjuhës shqipe për shqiptarët vazhdon të mbetet një sfidë e madhe, pavarësisht se Shqipëria dhe Kosova janë vende ku shqipja është gjuha zyrtare. Shqiptarët në këtë vend, kryesisht ata që jetojnë në rajonet e banuara me shumicë shqiptare, përballen me vështirësi të vazhdueshme në përdorimin e gjuhës shqipe në shoqëri, arsim dhe administratë. Një nga arsyt kryesore është mungesa e njohjes së plotë dhe e mbrojtjes institucionale të gjuhës shqipe, si një element thelbësor i identitetit kulturor dhe kombëtar.

Në disa zona të Malit të Zi, përfshirë komuna si Ulqini dhe Tuz, shqipja është përdorur tradicionalisht si një nga gjuhët e përditshme të komunikimit, por përdorimi i saj është shpesh i kufizuar dhe i ngushtuar në rrethana private dhe joformale. Kur vjen puna te institucionet shtetërore, arsimimi dhe administrata publike, shqiptarët shpesh ndeshen me barriera për të përdorur gjuhën e tyre. Disa herë, shqipja nuk është e pranuar si gjuhë zyrtare në dokumente administrative ose në mjedise formale, dhe përfaqësimi i shqipes në shërbimet publike është i pamjaftueshëm.

Për më tepër, një situatë edhe më e vështirë ka lindur në disa komuna, ku jo vetëm që shqipja ka një status të paqartë, por madje edhe një pjesë e komunitetit boshnjak në ato zona ka ngritur kërkesa për të përdorur vetëm gjuhën boshnjake, duke u përpjekur të anashkalojnë përdorimin e gjuhës shqipe siç është rasti në komunën e Plavës. Ky fenomen është shqetësues, pasi tregon një mungesë të ndjeshmërisë për pluralizmin gjuhësor dhe multi-etnik në rajon. Disa individë dhe grupe po përpiqen ta paraqesin këtë si një çështje të identitetit të vet, duke e bërë të vështirë koeksistencën e kulturave dhe gjuhëve të ndryshme.

Kjo situatë krijon një klimë tensioni dhe pasigurie për shqiptarët, të cilët ndjehen të marginalizuar dhe të papërfaqësuar në nivelin institucional dhe shoqëror. Është e domosdoshme që autoritetet e Malit të Zi të marrin masa për të siguruar mbrojtjen dhe zhvillimin e gjuhës shqipe, duke u dhënë mundësi shqiptarëve të përdorin gjuhën e tyre në të gjitha nivelet e shoqërisë, përfshirë arsimimin, administratën dhe shërbimet publike. Rëndësia e mbrojtjes dhe promovimit të gjuhës shqipe është thelbësore për ruajtjen e identitetit dhe dinjitetit të shqiptarëve në këtë shtet multi-etnik.

¹⁶⁸ Luigj Shkreli ka qenë deputet në Kuvendin e Malit të Zi gjatë mandatit 2016-2020. Ai është zgjedhur deputet në këtë periudhë si pjesë e Listës Shqiptarët, një grupim i partive shqiptare në Malin e Zi.

Referencat

- [1]. **Kushtetuta e Malit të Zi (2007)** Kushtetuta e Malit të Zi u miratua më **21 tetor 2007**. Kjo kushtetutë pasoi shpalljen e pavarësisë së Malit të Zi në vitin 2006, pas një referendumi të zhvilluar për ndarjen nga Serbia.
- [2]. **Kushtetuta e Shqipërisë (1998)** Kushtetuta e Shqipërisë u miratua më **28 nëntor 1998**, pas një periudhe të vështirë që përfshinte periudhën e kaosit dhe transformimeve politike pas rënies së regjimit komunist.
- [3]. **Kushtetuta e Kosovës (2008)** Kushtetuta e Kosovës u miratua më **9 prill 2008** dhe hyri në fuqi më **15 qershor 2008**, pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës nga Serbia më 17 shkurt 2008.
- [4]. **Kushtetuta e Serbisë (2006)** Kushtetuta e Serbisë u miratua më **8 nëntor 2006**, pas shpalljes së pavarësisë së Malit të Zi dhe shpërbërjes së Federatës së Serbisë dhe Malit të Zi.
- [5]. **Kushtetuta e Bosnjë-Hercegovinës (1995)** Kushtetuta e Bosnjë-Hercegovinës është pjesë e **Marrëveshjes së Dejtonit**, e cila u nënshkrua më **14 dhjetor 1995** dhe u implementua pas përfundimit të luftës në Bosnjë. Kushtetuta është një pjesë e rëndësishme e marrëveshjes që ka ndihmuar në krijimin e strukturës shtetërore të Bosnjës.
- [6]. <https://www.evropaelire.org/a/mali-zi-banore-shqiptare/33159280.html>
- [7]. <https://tvboin.com/07/06/2023/kksh-realizon-projektin-pozita-zyrtare-e-gjuhes-shqipe-ne-malin-e-zi/>
- [8]. <https://strugalajm.com/boshnjaket-kundershtojne-gjuhen-shqipe-ne-kuvendin-e-gucise-ne-mal-te-zi/>
- [9]. <https://ulqini-online.com/sajti/?p=15751>
- [10]. <http://www.ul-gov.me/>
- [11]. <https://tuzi.org.me/>
- [12]. <https://www.plav.me/>
- [13]. <https://opstinagusinje.me/>
- [14]. plavaguciasot.org.
- [15]. Malesia.org.
- [16]. <https://ask.rks-gov.net/>